

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Javaslat

**„Az isaszegi csata aradi vértanúi”
települési értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:
Szendrő Dénes

..... (aláírás)

2117 Isaszeg, 2025. november 8.

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Szendrő Dénes
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Szendrő Dénes
Levelezési cím: 2117, Isaszeg, Nagy Sándor utca 64.
Telefonszám: 36 28 495 412
E-mail cím: szende213@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és ☐ élelmiszergazdaság	egészség és ☐ életmód	épített környezet ☐
ipari és műszaki ☐ megoldások.	kulturális ☒ örökség	sport ☐
természeti ☐ környezet	turizmus és ☐ vendéglátás	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Isaszeg, Katonaparlag
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési ☒	tájegységi ☐	megyei ☐	külhoni magyarság ☐
--	-------------------------------------	---------------------------------	--

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Az 1849-es tavaszi hadjárat az 1848–49-es magyar szabadságharc legdicsőösebb és katonailag legsikeresebb offenzívája volt, amely kiűzte az osztrák császári csapatokat Magyarország középső és nyugati területeiről, valamint a budai várból. A győztes csatákban érdemeket szerzett tisztek előléptetése is megtörtént, így az ezredesi rangból a tábornoki rangra emeltek száma is szaporodott.

Ferenc József császár a katonai kudarcaik hatására I. Miklós orosz cárhoz fordult segítségért. A mintegy 200 ezer fős cári hadsereg Paszkievics herceg, tábornagy parancsnokságával 1849 júniusának elején nyomult be Magyarországra. A hatalmas túlerővel szemben a magyar hadvezetés már nem tudta sikeresen felvenni a harcot és sorozatos vereségek következtek. Végül a Görgey Artúr tábornok parancsnoksága alatt álló, lőszer nélkül maradt 30 ezer fős honvédsereg 1849. augusztus 13.-án Világosnál tette le a fegyvert az orosz csapatok előtt, akik a foglyokat később átadták az osztrákoknak. Ezután történt meg az ország osztrák katonaság általi megszállása és a szabadságharcban résztvevők véres megtorlása.

Az osztrák császár és kormány felhatalmazásával Haynau tábornok parancsára 1849 őszén egymást követték a kivégzések és az elrettentő büntetések. Súlyos vasban, nyirkos várbörtönökben, sáncmunkával eltöltendő fogság, valamint vagyonelkobzás és az osztrák hadseregbe történő kényszer-besorozás lett sorsa tízezreknek.

A kivégzések közül a legnagyobb hazai és külföldi felháborodást az Aradon, 1849. október

6.-án kivégzett 13 vértanú okozta. Közülük golyó által halt meg Lázár Vilmos ezredes, gróf Dessewffy Arisztid tábornok, Kiss Ernő altábornagy és Schweidel József tábornok. Kötél által lelte halálát lovag Poeltenberg Ernő tábornok, Török Ignác tábornok, Lahner György tábornok, Knezić Károly tábornok, Nagysándor József tábornok, gróf Leiningen-Westerburg Károly tábornok, Aulich Lajos tábornok, Damjanich János tábornok és gróf Vécsey Károly tábornok.

Az aradi tizenhárom közül hat tábornok az 1849. április 6.-i, osztrákok felett győzedelmes isaszegi csatában is részt vett. A fegyverletételüknél és az isaszegi csatában viselt rangjukat és beosztásukat megadva ők a következők voltak:

- i. A Pozsonyban, 1793-ban született német származású **Aulich Lajos** tábornok, hadügyminiszter. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereg tábornokaként a II. hadtest parancsnoka volt.
- ii. A Stazaban, 1804-ben született szerb származású **Damjanich János** tábornok, az aradi vár parancsnoka. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereg tábornokaként a III. hadtest parancsnoka volt.
- iii. A Csákányban, 1802-ben született magyar származású gróf **Dessewffy Arisztid** tábornok, a IX. hadtest parancsnoka. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereghez tartozó Klapka tábornok I. hadtestében ezredesi rangban a lovas hadosztály parancsnoka volt.
- iv. A Nagygordonyán, 1808-ban született horvát származású **Knézich Károly** tábornok, a „Tiszai megfigyelő hadtest” parancsnoka. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereghez tartozó Damjanich tábornok III. hadtestében ezredesi rangban hadosztályparancsnok volt.
- v. Az Ilbenstadtban, 1809-ben született német származású gróf **Leiningen-Westerburg Károly** tábornok, a III. hadtest parancsnoka. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereghez tartozó Damjanich tábornok III. hadtestében ezredesi rangban hadosztályparancsnok volt.
- vi. A Nagyváradon, 1804-ben született magyar származású **Nagysándor József** tábornok, az I. hadtest parancsnoka. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereghez tartozó Damjanich tábornok III. hadtestében ezredesi rangban a lovas dandár (2. és 3. huszárezred) parancsnoka volt.

Aradon a „tizenhármaknál” korábban, 1849. augusztus 22.-én kötél által végezték ki a Dobfanyban, 1813-ban született, cseh származású Ormai Norbert ezredest, a honvéd vadászrezdek parancsnokát, akit első aradi vértanúnak is szoktak nevezni.

*Szintén Aradon, a „tizenhármaknál” később, 1849. október 25.-én golyó által végezték ki a Széphalmon, 1820-ban született, magyar származású **Kazinczy Lajos** honvéd ezredest, a tartalék hadtest parancsnokát, akit 15. vértanúként is szoktak említeni. Az isaszegi csatában, Klapka tábornok I. hadtestében még alezredesi rangban, dandárparancsnokként harcolt. Emlékét ismeretlen sírja helyett a Partiumban lévő Bihar Vármegyei Érsemjénben – édesapja, Kazinczy Ferenc nyelvújító szülőfalujában – kopjafa őrzi.*

Aradon 1850. február 19.-én kötél által végezték ki a Bécsben, 1798-ban született osztrák származású Ludwig Hauk alezredest, Bem József tábornok hadsegédjét.

Az Egerben, 1807-ben született magyar származású Lenkey János tábornoki rangban 1849. március 15. és május 20. között a komáromi vár parancsnoka volt. Megbetegedése miatt később

már nem vett részt a harcokban. Mivel 1848 májusának végén főkapitányi (századosi) rangban a huszárszázadának Galíciából történő hazaszöktetője volt, a szabadságharc bukása után az osztrákok őrizetbe vették. Az aradi várbörtönben megőrült, így nem végeztek ki, de 1850. február 7.-én a betegségében fogolyként halt meg.

Az isaszegi csatában résztvevő honvéd tábornokok, és a később tábornoki rangot kapott törzstisztek, akik Haynau táborszernagy bosszújától megmenekültek, a következők voltak:

A Toporcon, 1818-ban született magyar származású Görgey Artúr tábornok az 1849. szeptember 13.-án történt világosi fegyverletételkor a honvédseregek főparancsnoka volt. Az isaszegi csatában tábornoki rangban a Feldunai hadsereg parancsnokaként vezényelt. Az orosz cár közbenjárására mentesült a felelősségre vonás alól. Klágenfurtba internálták, ahol rendőri megfigyelés mellett – második diplomáját kihasználva – vegyészként dolgozhatott egy textilgyárban, tanácsadóként egy alkohol-lepárlóban, majd a város gázgyárában. Csak az 1867-es kiegyezés után térhetett vissza Magyarországra. Budapesten, 1916-ban halt meg.

A Temesváron, 1820-ban született, morva származású Klapka György tábornok a komáromi vár parancsnoka volt 1849. július 13-tól az osztrákoknak október 2.-a és 4.-e között történt átadásáig. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereg I. hadtestének parancsnokaként szolgált. A bevehetetlennek tűnő várat hosszas tárgyalás után csak azzal a feltétellel adta át, hogy a várórség minden tagja – mintegy 23 ezer ember – büntetlenséget biztosító menlevelet kapott az osztrák császártól. Genfben telepedett le, ahol svájci állampolgárságot szerzett, majd a svájci nemzetgyűlés tagjának is megválasztották. Az 1867-es kiegyezés után tért haza. Budapesten, 1892-ben hunyt el.

A Bihar-Díószegen 1809-ben született, macedón-román származású Kiss Pál tábornok a Péterváradai vár parancsnoka volt 1849. június 19-től szeptember 7-ig, az osztrákoknak történt átadásáig. Az isaszegi csatában a Görgey Artúr tábornok vezette Feldunai hadsereghez tartozó Damjanich tábornok III. hadtestében, József Wisocki ezredes (később tábornok) hadosztályában, alezredesi rangban dandárparancsnokként szolgált. A bevehetetlenségéről híres várat csak az után adta át az osztrákoknak, amikor a kialakult feltételek azonosak lettek a komáromi várnál alkalmazandókkal. Így a mintegy 6000 főnyi magyar legénység 1849. szeptember 7.-én szabadon távozhatt, majd a 180 főnyi tisztikar a fogságából amnesztiával 1849. november 7.-én szabadult. Az őrizetben maradt Kiss Pál tábornokot Haynau péterváradai hadbírósa 1849. december 15.-én halálra ítélte, miközben Bécsben már december 3.-án megszületett Ferenc József császár Kiss Pálra vonatkozó rendkívüli kegyelmi rendelete. Késve ugyan, de még időben érkezett meg a lovas futár Péterváradra ezzel az okirattal, így – a haláltól megmenekülve – szabadon távozhatt. Tiszaörsön telepedett le és gazdálkodott a Pesten, 1867-ben bekövetkezett haláláig. Tiszafüreden temették el.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Ahogy a szabadságharc hőseit, úgy annak megtorlása vértanúkat és mártírokat teremtett, akiket a magyar nemzet sohasem tud elfeledni. A vértanúk kultusza az országban már a kivégzések napján elkezdődött. Aradon 1871-ben emlékművet állítottak nekik, neveiket országszerte utcák, terek, szobrok, emléktáblák, valamint évenkénti ünnepségek hirdetik, őrizik, ápolják és adják tovább az utánuk következő nemzedéknek. Október 6.-a 2001. óta magyar nemzeti gyásznappal szerepel a naptárakban.

Isaszegen a Szoborhegyen, az 1849. április 6.-i isaszegi győztes csata hős katonáinak emlékére 1901-ben országos közadakozásból került felállításra a zászlóvivőt ábrázoló Honvédszobor, amely Radnai Béla szobrászművész alkotása, s amelynek talapzatán a győzelmet levezénylő tábornokok, Görgey Artúr fővezér, Aulich Lajos, Damjanich János és Klapka György hadtestparancsnokok reliefjei láthatók.

Isaszegen a Katonaparlag honvéd tömegsírjai mellett került felállításra 2008-ban az Együttműködés Isaszegért Egyesület finanszírozásával a Makovecz Imre (Budapest, 1935. – Budapest, 2011.) Kossuth- és Ybl Miklós-díjas építész tervezésével és Velekei József Lajos (Budapest, 1950. – Szentendre, 2014.) szobrászművész kivitelezésével az „Emlékező Angyal” fából készült műalkotás az 1849 őszen Aradon kivégzett vértanúk tiszteletére.

A Honvédszobor négy hős tábornokának reliefje között ugyan szerepel Aulich Lajosé és Damjanich Jánosé is hadvezéri nagyságuk elismeréseként, de nem a vértanúságuk említése céljából.

Az „Emlékező Angyal” fából készült műalkotás emlékköve „ARADI VÉRTANÚK EMLÉKFÁJA” feliratot tartalmaz, nem sorol fel neveket, és így a szemlélődők valószínűleg a köztudatba vésődött, 1849. október 6.-án kivégzett aradi tizenhárom vértanúra gondolnak.

Az előzőleg írtak miatt célszerű lenne egy olyan emléktábla elhelyezése is, amely az isaszegi csatában hősiiesen harcolt és Aradon, 1849. október 6.-án és 25.-én kivégzett hat plusz egy vértanú nevét örökítené meg a jelen és a jövő nemzedék számára. A vértanúk különböző nemzetiségeik és távoli születési helyeik miatt ezzel növekedhetne az Isaszeg után érdeklődők és ide látogatók száma is.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Irodalomjegyzék:

1. Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme, Budapest, 1928.
2. Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015.
3. Hermann Róbert: Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc története, VIDEOPONT kiadó, Budapest, 1996.
4. Kerekes Zoltán: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hadi zászlói 2. rész, Hadtörténelmi Közlemények, 1972. 2. szám.
5. Szendrő Dénes: Az isaszegi csata hősei és emlékei, Isaszegi Hírek, Közéleti havilap, XXI. évfolyam 2009. májusi szám, 7-9. oldal
6. Szendrő Dénes: Az Isaszegi csata hősei és emlékhelyei, Partium, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság honismereti lapja, Nagyvárád, XVIII. évfolyam, 2014. évi 2. szám, 12-14. oldal.
7. Szendrő Dénes: A 175 éve volt Isaszegi csata partiumi és bánsági hősei és emlékezői, Partium, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság honismereti lapja, Nagyvárád, XXIX. évfolyam, 2025. évi 1-2. szám, -103. 98 oldal.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

Isaszegi települési értéktár: <https://www.isaszegiertektar.hu/>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

A 13 aradi vértanú
A csillaggal jelöltek az isaszegi csatában is harcoltak

Kazinczy Lajos

A Makovecz Imre tervezte „Emlékező angyal” műalkotás és a lábánál található kőtábla Isaszegen, a 2023-ban Nemzeti Sírkertté nyilvánított Katonaparlag honvédsírhelyénél.

(A 2014-ben készült fotón a Nagyváradi székhelyű Partiumi és Bánsági Műemlékvédelmi és Emlékhely Társaság elnöke, Dukrét Géza (jobboldalon) és vezetőségi tagja, Kupán Árpád (baloldalon) a feleségeikkel együtt rótták le kegyeletüket az emlékfánál.)

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek.
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat